

Iuliu-Marius Morariu

Tănase Todoran, icoană vie a credinței și a istoriei neamului

SEMĂNĂTORUL - Editura online
noiembrie 2011

Introducere

Unul dintre evenimentele care vor marca istoria Transilvaniei secolului al XVIII-lea prin eroismul protagoniștilor săi este, peremptoriu, răscoala ce a avut loc la Salva în 10 mai 1763. Ea arată, pe de o parte eroismul oamenilor locului, iar pe de altă parte, statornicia lor în credința strămoșească.

Datorită celei de-a doua caracteristici, ea înscrie pe eroii săi în cadrul mișcărilor de martiraj și rezistență ale ortodoxiei din Ardeal din acest secol alături de alți bărbați vrednici ai Bisericii noastre, precum Sofronie de la Cioara, Visarion Sarai sau Oprea Miclăuș, împreună cu care îmbogățesc în Sfinți autohtoni calendarele noastre și face din tiranul Buccow, după cum remarcă părintele Mircea Păcurariu „*al doilea întemeietor al Bisericii unite, căci, spune el fără tunurile și soldații lui, toate încercările de atragere la unirea cu Roma ar fi fost zadarnice*”¹.

Martiriul lor și tăria cu care țaranii în frunte cu bătrânul Todoran și-au apărat credința au rămas până astăzi, alături de multe alte fapte eroice în sufletul oamenilor din țara Năsăudului. Acesta este motivul pentru care, în rândurile ce vor urma mă voi ocupa cu analiza revoltei de la Salva și cu prezentarea protagonistului ei, centuagenarul bichigean, Todoran.

Consider că această temă, pe lângă faptul că este una interesantă, este și cât se poate de actuală, în contextul care, greco-catolicismul reprezintă astăzi din nou un pericol pentru populația ortodoxă a acestor locuri, frații papistași accețuând adesea în cadrul discuțiilor cu caracter prozelit faptul că, „*înainte de 1948, tot Ardealul a fost greco-catolic*”, lucru care este cât se poate de greșit. Un argument în combaterea acestei viclene afirmații a lor îl constituie astfel, tocmai martiriul Sfântului Atanasie și a celor dimpreună cu el care, pe lângă faptul că au trăit înainte de 1948, au luptat și împotriva lor, preferând moartea în locul apostaziei.

---

¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Pagini din istoria Bisericii Românești*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1991, p.40.

2.Contextul istorico-religios al revoltei de la Salva

2.1. Apariția uniației

În urma reformei protestante din secolul al XVI-lea, Biserica romano-catolică a pierdut milioane de credincioși, aderenți de acum la luteranism sau calvinism, context în care, aceasta a încercat recâștigarea poziției pierdute „*prin convertirea unor credincioși din diferite țări și Biserici din Răsăritul Europei și Orientul Apropiat, care treceau pe atunci printr-o perioadă critică sub raport național, politic și economic.*”²

În realizarea obiectivului propus, catolicii s-au folosit de ordinul iezuiților, lansat în lumea catolică de papa Paul al III-lea, care-i va recunoaște ca ordin în 1540³, al cărui fondator *de facto* este considerat de Ighațiu de Loyola.⁴ Aceștia vor contribui la convertirea unor ortodocși, inițial prin școlile înființate de ei, pentru ca mai apoi să contribuie la trecerea în masă la Biserica Romei a unor popoare ortodoxe aflate între granițele unor state catolice. Convertirea nu presupunea o catolicizare totală, ci doar recunoașterea celor patru puncte florentine, reduse, în cele din urmă la unul singur, acela al primatului papal.⁵

Prima unire de acest fel a fost cea de la Brest-Litovsk, realizată în 1596, când o parte din clerul, nobilimea și credincioșii ortodocși ucraineni din regatul polon au acceptat unirea cu Roma. I-a urmat apoi unirea de la Muncaci din 1646, a rutenilor din Ucraina subcarpatică. De asemenea, încercări sporadice au mai avut loc în Serbia, Bosnia, Herțegovina, Țara Sfântă, precum și Siria și Egipt (biserici orientale), *toate ducând la tulburări, dezbinări, lupte între frați, chiar și la deznaționalizarea unora dintre ei.*⁶

Scopul final al tuturor acestor încercări de atragere la uniație era în final *asimilarea totală a credincioșilor ortodocși și vechi orientali la catolicism.*⁷

---

² *Ibidem*, p. 16.

³ Jonatan Wright, *Iezuiții-misiune, mituri și istorie*, trad. Maximilian-George Gavrilciuc și Daniela-Georgiana Arșinel, Editura Curtea Veche, București, 2010, p. 23.

⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 16.

⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁶ *Ibidem*, p. 17.

⁷ *Ibidem*, p. 17.

2.2. Apariția uniaticismului în Transilvania

În urma păcii de la Karloviț care a avut loc între turci și habsburgi, cei dintâi recunoșteau trecerea Transilvaniei sub stăpânirea celor din urmă. Imediat după acest moment, habsburgii au început o acțiune pentru consolidarea stăpânirii lor, în cadrul căreia, *un rol însemnat a revenit Bisericii romano-catolice*,⁸ cea mai slabă, din punct de vedere al numărului credincioșilor, dintre confesiunile recepte.

Astfel, au fost inițiate o serie de acțiuni în favoarea ei: „*restituirea moșilor pierdute, restituirea de biserici, dani noi, refacea Episcopiiilor din Oradea (1692) și Alba-Iulia (1715)*”.⁹ Recăștigarea pozițiilor economice, politice și religioase pierdute în favoarea calvinilor nu se putea face însă decât prin creșterea numărului catolicilor din Transilvania. Datorită faptului că recatolicizarea luteranilor, calvinilor și unitarienilor era practic imposibilă, „*misionarii iezuiți și-au îndreptat atenția asupra românilor ortodocși, care erau mai numeroși decât toate cele trei națiuni recepte la un loc*”.¹⁰ Pe de altă parte, catolicizarea românilor urmărea ruperea legăturilor de orice natură, cu frații lor de dincolo de Carpați.

Istoricii iezuiți, urmași de cei greco-catolici români au susținut că primele încercări de unire cu Roma s-ar fi făcut încă din 1697.¹¹ În acest sens, un iezuit pe nume Nicolae Nilles a tipărit trei procese verbale ale unui pretins sinod care a avut loc la Alba-Iulia în 1697 și în care s-ar fi hotărât unirea cu Roma, ea fiind semnată de episcopul Teofil, însă cercetările efectuate mai târziu au dovedit că este vorba de niște falsuri plăsmuite de iezuiți.¹²

Adevăratul act de întemeiere al Bisericii unite din Transilvania poate fi considerat, după cum reiese din spusele părintelui Păcurariu, care analizează toate pretinsele acte de unire,¹³ cea de-a doua diplomă leopoldină, dată de regele al cărui nume îl poartă la 16 februarie 1699. Acesta avea 15 articole, dintre care, primul asigura Bisericii și clerului toate drepturile pe care le avea Biserica romano-catolică, prin cel de-al doilea, preoții uniți erau scutiți de toate îndatoririle feudale, iar al treilea prevedea includerea în statul catolic nu numai

---

⁸ Idem, *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1992, p.194.

⁹ *Ibidem*, p. 195.

¹⁰ *Ibidem*, p. 195.

¹¹ *Ibidem*, p. 195.

¹² *Ibidem*, pp. 195-196.

¹³ *Ibidem*, pp. 197-204.

a clerului unit, ci și a mirenilor și chiar a plebeilor ce se vor uni (acesta nu va fi pus însă niciodată în aplicare).¹⁴

În urma unirii, Atanasie Anghel, mitropolitul ortodox de până atunci al Ardealului a devenit episcop unit, trebuind să treacă din nou prin treptele harice, respectiv hirotonirea întru preot și episcop. Ulterior, el va face o declarație umilitoare, în 16 puncte,¹⁵ despre care, Nicolae Iorga spune că „*el oglindește sufletul josnic al unui om fără demnitate și fără rușine, al unui arhieru uitător de toate datoriile și jurămintele sale al unui român fără simț de neamul său*”, fiind „*cel mai înjositor act public săvârșit până atunci de vreun vlădică românesc*”.¹⁶

Actul de unire a avut urmări dureroase. Între acestea enumerăm: pierderea independenței Bisericii ortodoxe românești din Transilvania, în locul vechii Mitropolii fiind creată o episcopie unită aflată sub jurisdicția episcopului maghiar de Esztergom, impunerea pe lângă noul episcop unit a unui teolog iezuit, de regulă maghiar, care îl controla în toate acțiunile sale, având mai multă putere decât însuși episcopul, încetarea, pentru o jumătate de secol, a activității tipografiei de la Alba-Iulia, ruperea legăturilor cu Țara românească și Moldova, precum și dezbinarea și ura apărută între fiii aceluiași popor român.¹⁷

După moartea lui Atanasie (19 august 1713), episcopia a fost condusă de doi iezuiți unguri, în calitate de directori, până când, în 1721, va fi recunoscut ca episcop Ioan Patachi, care va păstori până în 1727, când se va petrece iarăși faptul enunțat mai sus până în 1732 când va avea loc instalarea lui Inochentie Micu Klein. Lui îi va urma, din 1754, în urma tragicei sale plecări din scaun, fostul său vicar, Petru Pavel Aron(+1764).¹⁸

Cu toate acestea, după cum remarcă Petru Maior:

„...românii numai numele cel de neunit îl schimbă în numele de unit și cu această puțină schimbare scapă de vechile greutăți și se împărtășesc cădințelor celor ce le au neamurile cele primite în Ardeal, ținându-și legea întreagă și neschimbată, întocmai cum o țin toți uniți români din Ardeal”.¹⁹

---

¹⁴ *Ibidem*, pp. 204-205.

¹⁵ The Metropolitan See of Cluj, Alba, Crișana and Maramureș, *Present relationship between the orthodox and the greek-catholics in Romania*, Renașterea Publishing House, Cluj-Napoca, 2006, p. 7.

¹⁶ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor, vol. II*, ediția a II-a, București, 1932, p. 34.

¹⁷ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Pagini din istoria Bisericii Românești*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1991, p.31.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 32-34.

¹⁹ Petru Maior, *Istoria beseariceii românilor atât a cestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității din Pesta, 1813, pp. 140-141.

2.3. Înființarea regimentului grăniceresc de la Năsăud

Un moment crucial în istoria noastră și, evident o perioadă care a reținut aproape permanent interesul istoriografiei²⁰ a fost aceea a înființării regimentelor grănicerești. Ele au început a fi organizate pe teritoriul confinar sudic și estic austro-ungar în 1740,²¹ până în 1775 formându-se succesiv 18 regimente, dintre care 3 românești.²²

Apariția lor se datorează dorinței austrieșilor de a apăra mai bine granițele Imperiului de invasiunile turcești, după cum ne spune istoricul Diaconovich,²³ context în care, monarhia austriacă înființă în cursul anului 1762²⁴ două regimente de graniță: unul la Orlați (lângă Sibiu), iar celălalt la Năsăud. În rândurile ce urmează ne vom ocupa cu cel din urmă, pe care Barițiu îl numește: „regimentulu alu doilea romansecu (*Zweites Wlaacher Granz Infanterie Regiment*)”,²⁵ descris magistral de către Antonio Cossimeli în lucrarea sa, „*Poemation de secunda legione Valahica*”.²⁶ Despre motivele înființării lui ne informează un istoric al locului, Virgil Șotropa:

„Când curtea din Viena luă hotărârea să extindă granița militară sudică a monarhiei austro-ungare și asupra marginilor sudestice ale Ardealului, o făcu în ferma convingere că românii ardeleni nedreptățiți și asupriți de atâtea secole, dacă vor ajunge acum la o stare socială mai suportabilă, au să fie credincioși și buni soldați, ceea ce s-a și adeverit. Privitor la districtul nostru năsăudean cu militarizarea se intenționau încă alte două scopuri, adică întâiul, de-a curma certurile neîmpăcate și nemărginite dintre românii districtuali și orașul

---

²⁰ Mihai Gheorghită, *Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud*, în revista „Arhiva Someșană”, seria a III-a, nr. 3, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2004, p. 417.

²¹ Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociației pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul III*, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1904, p. 743.

²² *Ibidem*, p. 743.

²³ *Idem*, *Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociației pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul II*, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900, p. 599.

²⁴ Pompei Boca, *Cu privire la conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 2/1973-1974, Năsăud, p.178.

²⁵ George Barițiu, *Istoria regimentului alu II romansecu granitariu transilvanu*, tipărită la Romer și Kamner, Brasiovu, 1874, p. 8.

²⁶ Silvius Tanolli - Antonio Cossimeli, *Poemation de secunda legione Valahica sub Carlo Barone Enzenbergio, Cibinii Transylvaniae*, 1768. Lucrarea sete tradusă în limba română de către Vasile Bichigean și se găsește sub formă de fragmente în revista *Arhiva Someșană*, numerele 2și 3.

*Bistrița, iar al doilea, pentru a statornici religia unită, care chiar și după 1750 era încă puțin agreată în ținutul nostru”.*²⁷

Din cele enunțate mai sus, observăm așadar motivele înființării regimentului de la Năsăud, respectiv dorința autorităților de a face din oamenii locului soldați credincioși, încercarea de a curma certurile dintre românii districtuali și orașul Bistrița și impunerea religiei unite. Pe lângă scopurile administrative, regimentul va avea astfel, încă de la început, un rol confesional.

Inițiativa înființării îi aparține se pare, baronului Adolf Nicolau de Bucov, care la 10 martie 1761 este numit comandant general al trupelor din Ardeal²⁸ și în 13 octombrie același an înaintea consiliului aulic din Viena propunerile sale privitoare la acest fapt, ele fiind aprobate de către acesta la 20 ianuarie 1762, iar în 16 aprilie de către Maria Tereza.²⁹ Așa se face că, pe la începutul lunii februarie 1762 sosi la Bistrița colonelul baron Schroder, „încredințat în mod tăinuit de autoritățile militare cu studierea și inițierea lucrărilor pregătitoare de militarizare”.³⁰

În cadrul procesului de înființare, austriei au întâmpinat o serie de greutăți, pe de-o parte din partea locuitorilor orașului Bistrița, în a căror subordine se aflau locuitorii comunelor ce urmau a fi militarizate,³¹ iar pe de altă parte, din cauza refuzului românilor de a se încorpora în regiment (un exemplu în acest sens e răscoala de la Salva). În ceea ce-i privește pe bistrițeni, aceștia nu priveau tocmai cu ochi buni înregimentarea vlahilor, căci acest lucru însemna că ei pierdeau în jur de 20 de sate din subordine. Ori, exploatarea vlahilor din aceste sate le aducea numeroase beneficii. În acest sens, Șotropa remarcă amarul țăranilor din zona Năsăudului, care, atunci când erau întrebați ai cui iobagi sunt, răspundeau: „*Noi nu suntem iobagii nimănui, fără numai ai orașului.*”³²

Pe de altă parte, încredințați fiind că vor fi despăgubiți pentru această pierdere, bistrițenii au încercat să obțină un beneficiu bănesc cât mai mare, acesta fiind iarăși un motiv care a dus la întârzierea lucrărilor. Cu toate acestea, chiar în 1762, la 21 aprilie, este

---

²⁷ Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 24, Năsăud, 1938, p.1.

²⁸ Care era colonel, căci, regimentul, prin însăși definiția lui trebuie să fie comandat de un colonel. A se vedea în acest sens I. A. Candrea, *Dicționar enciclopedic ilustrat, „Cartea Românească”*, Editura Cartea Românească, București, 1931, p. 1060.

²⁹ *Ibidem*, pp.1-2.

³⁰ *Ibidem*, p.2.

³¹ Negocierile care au avut loc între austriei și bistrițeni le explicitează pe larg Șotropa, în articolul citat, pp.2-78, precum și în articolul *Istoricul districtului năsăudean*, din rev. „Arhiva Someșană”, nr.9, Năsăud, 1928, pp. 20-21.

³² *Ibidem*, p.7.

numit ca și comandant al districtului grăniceresc năsăudean Georg Raschutz, el rămânând în această funcție până în 1764, când, în urma răscoalei lui Todoran, este permutat la Deva,³³ cele 24 de comune din valea Rodnei³⁴ trecând astfel, de sub jurisdicția magistratului bistrițean la statutul militar, ca parte a regimentului, format inițial din 8 escadroane de dragoni și 12 escadroane de infanterie.³⁵

În rândurile ce urmează, voi face o analiză a stării țărănimii la momentul înființării și a urmărilor propriu-zise ale înființării.

Astfel, districtul Regimentului 2 român era situat în nordul marelui Principat al Transilvaniei, el desfășurându-se, după cum aflăm de la același istoric năsăudean „între 41° și 58' și 43° și 18' longitudine estică și 46° și 54' și 47° și 34' latitudine nordică”³⁶ și fiind compus din două părți separate una de cealaltă prin provincii. „Partea cea mai mare era formată din districtele cercuale Năsăud, Rodna și Borgo Prund, iar partea cea mai mică din districtul cercual al Șieului Mare. Suprafața însuma 68 de mile pătrate”.³⁷

În ceea ce privește populația, Mihai Gheorghită susține că ea însuma 40000 de suflete și se compunea exclusiv din ginta românilor³⁸, în timp ce Pompei Boca, bazându-se pe un recensământ făcut de autorități între 1763-1764, estimează populația la 20330 locuitori,³⁹ variantă care pare mai plauzibilă decât cea dintâi.

---

³³ Idem, *Comandanții districtului grăniceresc năsăudean*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 28, Năsăud, 1940, p. 92.

³⁴ Barițiu pomenește într-un loc de 24 de comune, citez: „mai antaiu s-au militarisatu in an 1764 numai 24 de comune”. George Barițiu, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*,..., p. 10, iar în alt loc 22, citez: „districtului Rodna compusu din 22 de comune curatu romane...”; Idem, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre doue sute de ani din urma, Volumul I*,..., p. 371. De asemenea, Cossimeli vorbește de 24 de comune: Antonio Cossimeli, *op. cit.*, p. 7, Vasile Bichigean, *Poemation de secunda legione Valahica sub Carlo Barone Enzenbergio*, în rev. „Arhiva Someșană”, nr. 3, Năsăud, 1925, p. 40, în timp ce un maior pe nume V. Verzea, într-un articol din revista *Luceafărul* spune, citez: „Pentru acest regiment s-au militarizat 44 comune curat românești; Maiorul V. Verzea, *Vitejia ostașilor români din Austro-Ungaria și Armata României sub marele căpitan*, în rev. „Luceafărul”, (anul V), nr. 13-16/ 1906, p. 345. Neconcordanța cifrelor diferiților istorici ar putea foarte ușor să deruteze cititorul care nu cunoaște istoria militarizării, motiv pentru care mă simt obligat să menționez faptul că avem de-a face cu o evoluție treptată a militarizării, pornindu-se de la un număr de 22 și ajungând, în cele din urmă la 44 de comune (n.n.).

³⁵ Virgil Șotropa, *Istoricul districtului năsăudean*,..., p.21.

³⁶ *Ibidem*, p.1. O frumoasă descriere a districtului Năsăudului se găsește și la George Barițiu, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*,..., pp. 9- 10.

³⁷ Mihai Gheorghită, *art. cit.*, p. 421.

³⁸ *Ibidem*, p. 423.

³⁹ Pompei Boca, *art. cit.*, pp 179-180.

„Famiile satelor erau grupate militarește, având menirea să apere integritatea teritoriului pe care erau bășinașe, sau la nevoie a țării întreg”⁴⁰

Deosebit de interesant este însă și ceea ce spune „Dicționarul enciclopedic” editat în timpurile de debut ale veacului trecut de către „Astra”, și anume că regimentele „cuprindeau oameni liberi sau răscumpărați din iobăgie, de confesiune greco-catolică, scutiți de o serie de sarcini de stat și iobăgești în schimbul obligațiilor militare”.⁴¹ Observăm aici dimensiunea confesională a regimentului, deosebit de importantă, după cum se va vedea mai târziu.⁴²

În ceea ce privește ocupația grănicerilor, aceștia se ocupau în principal cu grădăritul, cultivarea pământului și creșterea animalelor, care era foarte răspândită, fiind ocupația de bază.⁴³ Între localitățile importante care vor compune acest regiment, se cuvin evidențiate mai-sus menționatele: Năsăud, Rodna și Borgo Prund, precum și Sângeorzul, Monorul sau Salva. De asemenea, mai trebuie menționat faptul că simbolul (moto-ul) regimentului a fost „*Virtus Romana Rediviva*”.⁴⁴

---

⁴⁰ *** *Minerva Enciclopedie Română*, Editura comitetului de redacție al Enciclopediei Române Minerva, Cluj-Napoca, 1929, p. 815.

⁴¹ Academia Republicii Socialiste România, *Dicționar Enciclopedic Român, vol. IV*, Editura Politică, București, 1966, p. 80.

⁴² Dimensiunea confesională, respectiv, ulterior, refuzul de a trece la uniunea a românilor transilvăneni este accentuată și de C. Diaconovich, în *Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociației pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul III*, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1904, p. 1107..

⁴³ Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor, vol. III*, Editura All, București, 2007, p. 287.

⁴⁴ Mihai Gheorghiuță, *art. cit.*, p. 426.

3) Răscola de la Salva

3.1. Viața lui Tănase Todoran până la răscoală

Curajul de care a dat dovadă bătrânul Todoran și urmările acestei dovezi de curaj sunt pilduitoare pentru oricine citește despre răscoala de la Salva. După cum remarcă părintele Feier, prin mărturisirea de credință pe care a făcut-o, s-a făcut demn de numele său, Atanasie⁴⁵, care vine de la grecescul „*atanatos*”, însemnând „*fără de moarte*”.⁴⁶

Pentru a-l înțelege însă mai bine, consider că e necesară o scurtă trecere în revistă a vieții sale, pe scurt, din puținele informații care s-au păstrat. Ar fi fost binevenită și o trecere în revistă a vieții celorlalți conducători ai răscoalei, însă datele biografice despre ei sunt atât de paupere, încât, am putea spune, fără să greșim că sunt aproape inexistente.

Astfel, Atanasie Todoran s-a născut în satul Bichigiu de pe Valea Sălăuței. Despre copilăria și tinerețea lui avem puține date, știindu-se doar că „*era fruntaș în comună și cunoscător de carte, că fusese jude și colector al dărilor în comunele de pe Valea Bichigiului și Sălăuței*”⁴⁷ și acest lucru, cu siguranță datorită faptului că „*era știutor de carte și*

---

⁴⁵ „*Mucenicul de la Salva este numit incorect „Badea Tănase Todoran ”sau „Țăranul Tănase Todoran” de către istorici și jurnaliști, numele lui fiind Atanasie*”; Pr. Nicolae Feier, *Sfinți români Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Telciu, Grigore din Zagra, Vasile din Mocod*, Ediția a II-a, Editura Karuna, Bistrița, 2008, p.21. Cu toate acestea, după cum reiese din decretul lui Mihai Racoviță prin care este eliberat de la oaste, care spune : „*IO, Mihai Racoviță din mila lui Dumnezeu cel Închinat în Troiță, Voievod a toată Țara Moldovei, slobozim din oastea noastră, după ce a slujit 13 ani în rang de căpitan, pe Dumnealui Tănase Todoran, în vârstă de 74 de ani și jumătate*”; Teodor Tanco, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă*, Editura Virtus Romana Redidiva, Cluj-Napoca, 1999, p. 68; rezultă că opinia sa este una pur subiectivă, căci, după cum remarcă și profesorul Valeriu Catone : „*Tănasă este un nume vechi considerat băștinaș*”. Prof. Vaelriu Catone, *Onomastica*, în vol. „*Salva- repere monografice*”, coord. prof. Ana Filip și prof. Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p. 206. În ceea ce privește însă etimologia, cu siguranță că Tănase reprezintă adaptarea populară a lui Atanasie, însă țărani în marea lor majoritate, cu siguranță nu cunoșteau acest lucru, iar martirul nostru a fost, clar și inechivoc „*badea Tănase*” și nu „*Atanasie*”. (n.n).

⁴⁶ Pr. Nicolae Feier, *op. cit.*, p.22.

⁴⁷ ***, *Slujbele, viața și canonizarea Sfinților Martiri și Mărturisitori Născuți Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu (12 noiembrie)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, p. 23, precum și pr. Ioan Bunea, *Un martir al „Legii Românești”: Tănase Todoran din Bichigiu*, în vol. „*Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea*”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 177, unde autorul, la rândul său îl indică drept sursă biografică pe George Barițiu. Acesta, la rândul lui menționează faptul că, „*despre tulburările de in anul 1763 insocite de pedepse feroase* a luat informații de la domnul Ioan Mărgineanu, dintr-o scrisoare pe care acesta i-o trimite

cunoștea bine limba cancelariei și reglementările juridice în probleme militare”⁴⁸ și nu numai. Se presupune, de asemenea, că era, înrudit cu familia preoților Coșbuc din Hordou, strămoșii poetului de mai târziu.⁴⁹

De asemenea, se știe că încă din tinerețe, a făcut parte dintr-un regiment militar al împărăției de la Viena.⁵⁰ În acest sens, Șotropa consemnează faptul că „*Todoran slujise ca soldat încă sub împăratul Carol al VI-lea*”,⁵¹ iar Teodor Tanco spune că el „*cătănise la împăratul habsburg Leopold I vreme de 11 ani*”.⁵² Aici, se pare că i s-a amânat eliberarea, fapt pentru care a fost nevoit să dezerteze pentru a se putea întoarce acasă, de unde s-a refugiat ulterior în Munții Țibleșului, în Maramureș și în Țara Chioarului, urmărit fiind de autorități. Aici, în cea din urmă locație, a fost, după unele tradiții locale menționate de Teodor Tanco, unul dintre oamenii apropiați ai lui Pinteș, un fel de „căpitan de plai”⁵³. După moartea acestuia, se crede că a trecut Carpații în Moldova, unde l-a slujit ca ostaș pe Mihai Racoviță, ieșind din slujba domnească la vârsta de 61 de ani.⁵⁴

Ca soldat, el a slujit vreme de 13 ani, „*după care vreo trei decenii a mai stat răzeș, gospodar în propria-i ogradă*”.⁵⁵ Apoi, ajungându-i la ureche vești despre grănicerizarea meleagurilor sale natale și despre intensificarea acțiunii de atragere la uniție, a hotărât să se întoarcă. „*Între timp își pierduse soția, iar feciorul, îmbolnăvit de piept pe când trecuseră munții, ajunsese un „morbos” pentru tot restul vieții*”.⁵⁶

---

pentru a-l informa în legătură cu acest subiect. Datorită frumuseții acestei descrieri și a faptului că este una dintre cele mai vechi și, deci, mai vrednice de crezare, voi prezenta aici fragmentul ce cuprinde informații biografice despre Todoran. Iată ce spune el: „*Tănase Todoranu, născutu în comuna Bichigiu, în partea septentorială a acestui districtu, situată sub muntele Ciblesu (Cibeles), ai cărui strănepoți și acum trăiescu, a fost, după tradițiune cunoscătoriu de carte, om fruntașiu în comună și, precum se zice colectoriu de contribuțiune pre apa Bichigiu și Salautia, pe care o administra dupa spusele betraniloru, la magistratulu din cetatea Bistriței*”. George Batișiu, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, ..., p. 102.

⁴⁸ Teodor Tanco, *Virtus Romana Reididiva - însemnări și portrete*, volum editat de comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 1973, p.183.

⁴⁹ Idem, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă*,..., p. 67. Ca și în cazul problemei onomastice, și aici este vorba doar de o supoziție, bazată pe o veche tradiție istorică nefundamentată documentar, motiv pentru care nu voi subscrie opiniei sale, precum nici a celei care susține că ar fi fost căpitan în armata lui Gligor Pinteș (n.n.).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 67.

⁵¹ Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, ..., p. 70.

⁵² Teodor Tanco, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă*,..., p. 67.

⁵³ *Ibidem*, p. 67. După cum am menționat adineauri, nu subscriu părerii dânsului și mi se pare ciudat faptul că, în satul meu natal, Salva, unde a avut loc martiriul, tradiția locală nu consemnează o astfel de tradiție, iar în bine documentata istorie a Maramureșului a lui Alexandru Filipașcu (Prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1940), la locul dedicat răscoalei lui Pinteș, numele lui Todoran nu este amintit (n.n.).

⁵⁴ Teodor Tanco, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă*,..., p. 68.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 68.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 68..

Prin 1750 s-a întors așadar în Ardeal, considerând că autoritățile au uitat de nesupunerile lui. Din păcate, stăpânirea nu l-a uitat, astfel că a fost prins și închis câțiva ani în Turnul Dogarilor din Cetatea Bistriței,⁵⁷ de unde, după eliberare, s-a întors în Bichigiu, unde, nu după mult timp și-a condus fiul pe ultimul drum, îngropându-l în ritul credinței strămoșești.⁵⁸

Sinaxarul menționează faptul că la întoarcere credința ortodoxă era amenințată de cei rău credincioși, și că el „s-a opus cu îndârjire împărțășirii fiului său cu azimă, precum și spovedirii lui de către un preot unit”.⁵⁹ Asupra acestei afirmații doresc să mă opresc o clipă, întrucât o consider o exagerare datorată unui povestitor mult prea pios și cu certitudine subiectiv. Informația aceasta a parvenit cu siguranță scriitorului „Sinaxarului” dintr-o sursă orală. Nefiind încă scursă o perioadă atât de îndelungată de la evenimentele tratate, am avut și eu curiozitatea să consult mai multe izvoare orale⁶⁰. Așa se face că am stat de vorbă cu mai mulți bătrâni din satul meu, nu numai pe această temă. Aceștia, la rândul lor, au aflat de la părinți sau de la alți oameni contemporani acelora istoria lui Todoran. Ceea ce m-a pus pe gânduri a fost faptul că toți susțineau o variantă relativ opusă celei expuse mai sus. Astfel, bătrânul ar fi fost cel care l-ar fi interpelat pe preotul papistaș din sat, rugându-l să-i împărțășească fiul aflat pe patul de moarte, și acest lucru, pentru că nu aveau preot ortodox în sat. Cererea lui s-a soldat, se pare, cu un refuz, preotul motivându-și atitudinea prin faptul că ei nu erau în mod oficial uniți.

Afirmației pe care am făcut-o adineauri i s-ar putea cu siguranță imputa o atitudine subiectivă și răuvoitoare, pornită din dorința de a-l discredita pe făptaș. Nu este însă așa, și acest lucru, pe de-o parte pentru că îl cinstesc pe Atanasie Todoran ca Sfânt, iar pe de altă parte pentru că nu văd nimic greșit în faptul de a chema un preot, fie el și unit, în contextul în care altul nu era, să-i împărțășească fiul muribund. Ceea ce doresc să sesizez este faptul că **„Sfinții noștri strălucesc și fără să punem lanterna pe ei”!** Astfel, mărturisirea de credință încununată cu martiriul constituie un temei suficient pentru canonizarea lui, nefiind necesară născocirea de temeuri suplimentare.

---

⁵⁷ *** , *Slujbele, viața și canonizarea Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni...*, p. 23.

⁵⁸ Teodor Tanco, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă...*, p. 68.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 23.

⁶⁰ Nu am pretenția ca această informație să fie acceptată ca adevăr istoric, însă ea reprezintă o analiză a unor tradiții orale cu care am fost în contact direct și părerea mea personală (ori dacă părintelui Feier și d-lui Tanco li se permite să facă din tradiție izvor critic, cititorul îmi va îngădui și mie măcar prezentarea comparativă a mai multor tradiții (n.n.).

Revenind însă la viața lui, se pare că „în anii 1761-1762 a tratat cu guvernul din Viena, alături de alți fruntași trecerea la uniaticism prin militarizarea a 21 de comune de pe Valea Bichigiului, a Sălăuței și a Someșului Mare”,⁶¹ mergând, în acest sens personal la Viena,⁶² împreună cu Ștefan Cutean din Feldru⁶³ de unde au primit asigurări că românii din ținutul Năsăudului vor beneficia de anumite avantaje după militarizare.⁶⁴

3.2. Desfășurarea revoltei

După cum am arătat mai sus, militarizarea zonei Năsăudului a început în 1762, când au fost trimiși ofițeri de la Viena în scopul organizării regimentului. La 10 mai 1763, considerându-se că munca de organizare s-a încheiat, generalul Bukow cu o mare suită și însoțit de episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron,⁶⁵ care, deși, se pare că era, înaintat în vârstă și bolnav, căci Barițiu îl descrie ca fiind „morbos și ajunsu la neputinta”,⁶⁶ a venit să primească jurământul grănicerilor năsăudeni și să le sfințească steagul. Aceste momente solemne au fost organizate la Salva, pe platoul numit „Mocirlă”,⁶⁷ unde „stăteau înșirate cele două batalioane de infanterie și cele opt companii de cavalerie”.⁶⁸

În condițiile în care promisiunile obținute de Todoran în urma negocierilor de la Viena nu au fost respectate și ofițerii, care erau cu toții străini îi batjocoreau pe români și legea lor,⁶⁹ bătrânul Todoran, fără a se sinchisi de generalii prezenți și de episcop, ieși călare

---

⁶¹ *Ibidem*, p. 24. George Barițiu, *op. cit.*, p. 102.

⁶² Motiv pentru care într-unul din dicționarele enciclopedice e numit „luptător pentru crearea de regimente grănicerești formate din iobagi români”. ***, *Mic dicționar enciclopedic*, Ediția a III-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 1757.

⁶³ Dr. C Diaconovich, *Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociației pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul III*, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1904, p. 1107, precum și George Barițiu, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre două sute de ani din urma, Volumul I, ...*, p. 374.

⁶⁴ Ioan Alexandru Mizgan, *Tănase Todoran din Bichigiu Năsăudului, un martir al neamului și al legii românești*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p.186.

⁶⁵ Despre prezența acestuia aici, părintele Man spune că era „menită, în concepția autorităților să confere noilor structuri românești un gir de sfințenie și legitimitate de la cei socotiți de guvernanți sursele de autoritate în domeniul ecleziastic; greșită socoteal, după cum se va vedea în continuare”; Pr. Dorel Man, *Pilda unei jertfe pentru neam și credința strămoșească*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p.201.

⁶⁶ George Barițiu, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre două sute de ani din urma, Volumul I, ...*, p. 374.

⁶⁷ Ioan Alexandru Mizgan, *op. cit.*, p. 186.

⁶⁸ Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762, ...*, p. 70.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 59.

înaintea frontului format din cei 3000 de candidați⁷⁰ la înregimentare și a oficialităților și rosti următoarea cuvântare:

„De doi ani suntem cătane, adică grăniceri și carte n-am căpătat de la înalta împărăteasă că suntem oameni liberi. Ne-au scris iobagi, dăm dare, facem slujbe cătănești; copiii noștri vor merge până la marginile pământului să-și verse sângele, dar pentru ce? Ca să fim robi, să n-avem nici un drept, copiii noștri să fie tot proști, ori vor învăța ceva, ori ba? Așa nu vom purta armele, ca și sfânta lege să ne-o ciufulească tisturile.⁷¹ Jos cu armele! Alungați păgânii din hotarele noastre! Auziți creștini români, numai atunci vom sluji când vom vedea carte de la înalta împărăteasă, unde-s întărite drepturile noastre; până atunci nu, odată cu capul! Ce dă gubernia și cancelaria din Beciu, e nimic, îs minciuni goale de azi până mâine!”⁷²

„Cuvântarea înflăcărată a bătrânului Todoran a avut un efect imediat. În acel moment a început revolta. Un delegat care îi amăgise cu nădejdea libertății a fost tăiat, pe alții i-au maltratată, iar pe protopopul din Năsăud, care tănuise unele decizii, l-au bătut”.⁷³

Episcopul Macarie Drăgoi, consemnează într-un articol un eveniment din care reiese măreția suflătească a lui Todoran. Astfel, după cuvântare, se pare că bătrânul:

...s-a dus la episcop și i-a spus: „Fătul meu, de unde ești?” Acela i-a răspuns: „, De la Blaj.” „Dacă ești de la Blaj și împărăteasa ți-a dat domeniu, du-te acolo și stai liniștit și nu ne tulbura pe noi în credința noastră.” După aceea l-a luat pe vlădică de mână și l-a condus prin mulțimea tulburată, ca nu cumva aceasta să năvălească asupra lui.⁷⁴

Veridicitatea acestui episod de o înaltă calitate și ținută morală este însă contrazisă de Barițiu, care spune că :

„Episcopulu Aronu, primarii și jurații comunelor se încercara se impace spiritele, au fost inșă trantiți și bătuti și generalulu și episcopulu au scăpat de acolo.”⁷⁵

⁷⁰ Prof Dionisie Piciu, *Istoricul Salvei*, în vol. „Salva- repere monografice”, coord. Prof. Ana Filip și prof. Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p. 60.

⁷¹ Este vorba de ofițerii străini, majoritari italieni, după cum aflăm de la Barițiu, unde este necesar a se observa contradicția spuselor lui cu a celor ale lui Todoran. Iată ce spune el: „...aceștia, descoperindu spre marea lor mirare mulțimea elementelor latine în limba nostra și comuniunea acesteia cu cea italiană, n-au hesitatu un momentu a tracta pe romanii militarisati ca pe descendenții anticelor legiuni și colonii ale Romei”. George Barițiu, *op. cit.*, p. 10. De asemenea, despre faptul că ofițerii proveneau dintre italieni și germani ne spune și maiorul Verzea: *La început s-au trimes ca ofițeri instructori italieni și germani, cari cunoșteau limba italiană și cea latină, pentru a putea învăța și pricepe mai repede limba noastră.* Maiorul V. Verzea, *op. cit.*, p. 345.

⁷² Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762, ...*, p. 70.

⁷³ Ioan Alexandru Mizgan, *op. cit.*, p. 186.

⁷⁴ Macarie Marius Drăgoi, *Un martir al Bisericii străbune: Tănase Todoran din Bichigiul Năsăudului*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p.206.

⁷⁵ George Barițiu, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre două sute de ani din urma, Volumul I,...*, p. 375.

Observăm așadar că și Aron ar fi fost agresat, ori vechimea sursei din urmă în detrimentul celei dintâi ne face să înclinăm spre aceasta.

După cum era și firesc, represaliile nu au întârziat să apară și, după cum aflăm din relatarea aceluiași:

*„o comisiune trimisă de a dreptulu de la curte veni în districtulu regimentului, unde puse mâna pe Todoranu și pe alți vreo douădieci crediuti ca urditori ai rebeliunei”.*⁷⁶

Astfel, în același an la 12 noiembrie, după un proces care a decurs, ne spune tot el, cam 14 zile⁷⁷:

*„Todoran a fost trasu pe roată, iar unii din soții lui (aici cu sensul de colaboratori, n.n.) au fost trași în tiapa și alții condamnați la morte prin ștreangu”*⁷⁸ *și anume deaspura comunei Salva in marginea de către comună a podereiului Mocirla, unde și astăzi se află mormântul său și groapa comună unde sunt înmormântați acei atleți români”.*⁷⁹

Așa s-a sfârșit această revoltă, care, după cum spune Valeriu Șotropa, a reprezentat momentul cel mai dinamic al opoziției împotriva înființării acestui regiment grăniceresc.⁸⁰

---

⁷⁶ *Ibidem*, p. 375.

⁷⁷ *Idem*, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, ..., p. 103.

⁷⁸ Valeriu Șotropa spune că au fost 19 condamnați la moarte, dintre care mai apoi, la 15 dintre ei li se va comuta pedeapsa la bătaia cu vergi. Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertatea națională a românilor din Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 71.

⁷⁹ Virgil Șotropa, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, ..., p. 103. Sentința se găsește redată integral la Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, ..., p. 79.

⁸⁰ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 70.

3.3. Urmările răscoalei

„Jertfa lui Todoran n-a fost zadarnică. La mai puţin de un an, împărăteasa emise patenta, în care se prevedeau nu numai obligaţii, ci şi drepturi şi dezrobirea pentru românii grăniceri”,⁸¹ precum şi respectarea ritului grecesc pentru uniţi.⁸²

Cea mai importantă urmare a răscoalei sfârşită într-un mod atât de tragic pe platoul de la Salva a fost, cu siguranţă faptul că eroismul protagoniştilor săi şi-a pus amprenta asupra locuitorilor acestei zone şi ei nu vor putea niciodată acest eveniment. Că ei au fost consideraţi eroi încă de atunci ne-o dovedeşte însăşi faptul că, precum am precizat şi mai sus, memoria lor a străbătut peste barierele timpului.

Bariţiu aminteşte, plin de evlavie şi emoţie, faptul că la 18 iunie 1863 a participat la un parastas în cinstea lor, chiar pe locul unde se găsea mormântul lor, pe Mocirlă:

„Procesiunea a fost incantatoria si miscatoria de inimi; conducatoriu alu ei au fost fericitul in Domnulu prepositu Macedonu Popu, vicariulu foraneu Grigorie Moisilu din Năsăudu, apoi tota preoşimea din districtu şi mai multe mii de omeni din totu districtu şi din pregiuriu, asia catu totu platoulu acelu mare era un campu de serbatore, unde falfaia mai multe stindarde si prapore in onorea repausatiloru bravi romani”,⁸³

Cercetări recente au dus la descoperirea unei scrisori a unui jurist năsăudean⁸⁴ în care, pe lângă respectul pe care îl arată faţă de martirii noştri şi constatarea acestuia că revolta de la Salva a avut drept cauză principală încercarea de trecere la uniaţie. Despre acest fapt, deşi foarte pe scurt vorbesc şi unii istorici uniţi care tratează despre acest fapt.

De asemenea, tradiţia populară a păstrat şi ea minunatul act al martiriului lor, transpunându-l într-o minunată baladă care sună astfel:

---

⁸¹ Teodor Tanco, *Virtus Romana Reididiva - însemnări şi portrete*, ..., p. 183.

⁸² A se vedea în acest sens documentul XXXI din anexa cărţii lui George Bariţiu, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre doue sute de ani din urma, Volumul I*, Sibiu, tipografia W. Krafft, 1889, p. 736, în care Maria Tereza încearcă să se disculpe în legătură cu respectarea ritului grecesc.

⁸³ George Bariţiu, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, ..., p. 103.

⁸⁴ Dorel Man, *Fapta lui Tănase Todoran din anul 1763 în conştiinţa urmaşilor: o scrisoare document din anul 1887 privind revolta de la Salva*, în revista „Studia Universitas Babeş Bolyai- Theologia Ortodoxa, ”Cluj-Napoca, nr 1/2006, pp. 175-187.

„Sub un deal cu stejăriș,
Lângă Salva pe-un podis,
Într-o zi de primavară
Granicerii se-adunară,
Jurământul să-l depună
C-apoi toate or merge strună
Stegul când l-au ridicat,
Un bătrân a-nacălecat,
Moș Tănase Todoran,
Nenfricatul bichigean
În vârstă de ani o sută
Și-aceea de mult trecuată;
Iese-n fața lor călare
Și rostește-o cuvântare:
Sfatu-aceste-i mincinos
Slobozâți puștile jos
Și-apoi iar le ridicați
Și spre domni să le-ndreptați.
În mormânt de m-or băga
Nu mă las de legea mea
Asta-i legea lui Hristos,
Slobazâți puștile jos.
.....
De la-nalta-mpărăție
O venit o comnisâie,
Și pe mulți îi judecară
Fiecare cum să piară.
Numa moșu Todoran,
Nenfricatu Bichigean,
El s-o sfârșit tras pe roată,
Plâns și azi de lumea toată;
Lângă Salva pe ”moceră”
Și codru-i plânge de milă.”⁸⁵

---

⁸⁵ Baladă preluată din tradiția populară (n. n.).

3.4. Canonizarea

Respectul pentru jertfa lui Todoran și a celor martirizați împreună cu el a reușit să străpungă negurile timpului, slujind drept model de patriotism și credință. Așa se face, că, după un proces destul de îndelungat, demarat la inițiativa mitropolitului Bartolomeu al Clujului, la 10 mai 2008, a avut loc canonizarea solemnă a acestora.

Evenimentul s-a desfășurat chiar pe locul martiriului, platoul Mocirlă de la Salva, unde s-au strâns câteva zeci de mii de oameni spre a le omagia jertfa. Marcând solemnitatea momentului, preafericitul părinte patriarh Daniel spunea în cuvântul adresat cu această ocazie:

Marea sărbătoare de astăzi este o nouă etapă în urcușul spre cer a neamului nostru românesc prin proclamarea solemnă a canonizării unui număr de patru neo-martiri și mărturisitori ardeleni care au suferit și s-au jertfit apărându-și credința strămoșească în fața dureroaselor prigoane împotriva Bisericii și a neamului românesc din această parte a țării, păstrându-și până la capăt încrederea în dreptatea cauzei sfinte pentru care-și dădeau viața.⁸⁶

Tomosul sinodal menționează faptul că Atanasie Todoran și cei împreună cu el au fost oameni plăcuți lui Dumnezeu,⁸⁷ și hotărăște:

*„Ca de acum înainte, Sfinții Martiri și Mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu, să se numere între Sfinții pomeniți de Biserica noastră și preamăriți de Dumnezeu în ceruri și să se cinstească cu cântări de laudă în ziua a douăsprezecea a lunii noiembrie”.*⁸⁸

Vrednicul de pomenire, mitropolitul Bartolomeu, amfitrionul acestei zile de sărbătoare, spunea și dânsul atunci, copleșit de emoție:

---

⁸⁶ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Mesaj la canonizarea Sfinților năsăudeni*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 3.

⁸⁷ ***, *Tomosul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru canonizarea Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile Manu din Mocod, Grigore din Zagre și Vasile din Telciu*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 2.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 2.

Iată că Dumnezeu m-a ajutat ca, la vârsta mea de 87 de ani să trăiesc bucuria duhovnicească de a-mi vedea visul împlinit⁸⁹. După ce anul trecut a fost canonizat Sfântul Pahomie de la Gledin, un mare cuvios pe care l-a dat pământul Bistriței și Năsăudului, am făcut propunerea, iar Sfântul Sinod, cu avizul comisiei de specialitate a aprobat canonizarea a cărei proclamare solemnă o facem astăzi.⁹⁰

Desfășurarea procesului de canonizare s-a făcut după toate prevederile canonice după cum aflăm de la părintele Bogdan Ivanov,⁹¹ evenimentul fiind astfel o binemerită recunoaștere a jertfei pentru neam și credință a eroilor noștri.

---

⁸⁹ Este vorba despre canonizarea Sfinților Năsăudeni, după cum se va vedea în continuare (n. n.)

⁹⁰ Mitropolitul Bartolomeu Anania, *Cuvânt la canonizarea Sfinților martiri năsăudeni*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 1.

⁹¹ Pr. Bogdan Ivanov, *Martiri năsăudeni trecuți în rândul sfinților*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 3.

4. Concluzii

După prezentarea, deși succintă a evenimentelor care s-au desfășurat în anul 1763 la Salva și care au marcat destinul acestui an, consider că, cel mai potrivit ar fi fost să accept drept concluzii ultimele două subcapitole, în care se vorbește despre urmările, în plan apropiat, respectiv depărat ale răscoalei.

Însăși faptul că nu au fost uitați, că s-a scris despre ei și că au fost canonizați, constituie, în opinia mea concluzia că urmașii lor au înțeles actul lor și că ei și, mai apoi noi, le vom păstra veșnic o vie recunoștință.

Cu toate acestea, dată fiind structura acestei lucrări, se impun câteva concluzii succinte, care nu fac altceva decât să rezume elementele principale ale evenimentelor descrise în cadrul ei.

Astfel, dată fiind pe de-o parte expansiunea Imperiului Țarist, iar pe de altă parte pericolul Otoman, Imperiul Austriac va întemeia, din dorința de a se apăra de eventuale atacuri neprevăzute mai multe regimente grănicerești, între care și cel de la Năsăud. Aici, în momentul depunerii jurământului, țărani, instigați de moșul Tănase Todoran se vor revolta împotriva autorităților, pe motiv că nu li s-au acordat cele promise și că nu vor să treacă la *unirea cu Roma* și să-și lepede *legea strămoșească sau Sfântă*.

Conducătorii răscoalei vor fi ulterior condamnați la moarte și executați, iar o parte din participanți vor avea și ei de suferit, în timp ce împărăteasa va da o serie de legi prin care va mai înlesni viața românilor.

Importanța jertfei lor o arată faptul că nu au fost uitați, că ardeleni precum George Barițiu, Virgil Șotropa și alții contemporani nouă (de exemplu Teodor Tanco, părinții Nicolae Feier, Dorel Man, Alexandru Moraru, Ioan Bunea, vlădicul Macarie Drăgoi sau istoricul Ioan

Pop) , precum și străini ca Silvio Tanolli⁹²(după alții Antonio Cossimeli) au scris despre ei elogiindu-le jertfa și arătând curajul de mai târziu al ardelenilor ce făceau parte din acest regiment,⁹³ sau felul cum țărani de aici le cinsteau memoria.

O dovadă de prețuire, deși târzie, va veni și din partea Bisericii Ortodoxe, reprezentanta și păstrătoarea *Sfintei Legi*⁹⁴ pentru care Todoran și cei împreună cu el s-au învrednicit de mărturisirea supremă a martiriului. Astfel, în semn de recunoștință pentru jertfa lor, Biserica Ortodoxă îi va trece în rândul Sfinților, prăznuindu-i anual la data de 12 noiembrie, ziua mărturiei lor mucenicești.

---

⁹² Maiorul V. Verzea, *op. cit.*, p. 345.

⁹³ *Ibidem*, pp. 345- 349, precum și celelalte surse, indicate mai sus.

⁹⁴ Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762, ...*, p. 70.

BIBLIOGRAFIE

A. Izvoare

1. ***, *Slujbele, viața și canonizarea Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu (12 noiembrie)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.
2. ***, *Tomosul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru canonizarea Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile Manu din Mocod, Grigore din Zagre și Vasile din Telciu*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 2.
3. Barițiu, George, *Istoria regimentului alu II romanescu granitariu transilvanu*, tipărită la Romer și Kamner, Brasiovu, 1874.
4. Idem, *Pagini alese din Istoria Transilvaniei, pre doue sute de ani din urma, Volumul I*, Sibiu, tipografia W. Krafft, 1889.
5. Tanolli, Silvius – Cossimeli, Antonio, *Poemation de secunda legione Valahica sub Carlo Barone Enzenbergio*, Cibinii Transylvaniae, 1768.

B. Dicționare și enciclopedii

6. I. A. Candrea, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, „Cartea Românească”, Editura Cartea Românească, București, 1931.
7. Diaconovich, C., *Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul II*, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1904.

8. Idem, *Enciclopedia Română*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociației pentru Literatura Română și cultura poporului român, Tomul III, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900.
9. Academia Republicii Socialiste România, *Dicționar Enciclopedic Român*, vol. IV, Editura Politică, București, 1966.
10. ***, *Minerva - Enciclopedie Română*, Editura comitetului de redacție al Enciclopediei Române Minerva, Cluj-Napoca, 1929.
11. ***, *Mic dicționar enciclopedic*, Ediția a III-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

C. Volume de autor

12. Giurăscu, C. Constantin, *Istoria Românilor*, vol. III, Editura All, București, 2007.
13. Feier, Nicolae, *Sfinți români Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Telciu, Grigore din Zagra, Vasile din Mocod*, Ediția a II-a, Editura Karuna, Bistrița, 2008.
14. Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1940
15. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, ediția a II-a, București, 1932.
16. Maior, Petru, *Istoria beseariceii românilor atât a cestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității din Pesta, 1813.
17. Păcurariu, pr. prof.dr. Mircea, *Pagini din istoria Bisericii Românești*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1991.
18. Idem, *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1992.
19. Șotropa, Valeriu, *Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertatea națională a românilor din Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

20. Tanco, Teodor, *Lumea Transilvană a lui Ion Creangă*, Editura Virtus Romana Redidiva, Cluj-Napoca, 1999.
21. Idem, *Virtus Romana Redidiva - însemnări și portrete*, volum editat de comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 1973.
22. The Metropolitan see of Cluj, Alba, Crișana and Maramureș, *Present relationship between the ortodox and the greek-catholics in Romania*, Renașterea Publishing House, Cluj-Napoca, 2006.
23. Wright, Jonatan, *Iezuiții-misiune, mituri și istorie*, trad. Maximilian-George Gavriliuc și Daniela-Georgiana Arșinel, Editura Curtea Veche, București, 2010.

D. Studii și articole

24. Anania, Bartolomeu, *Cuvânt la canonizarea Sfinților martiri năsăudeni*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 1.
25. Bichigean, Vasile, *Poemation de secunda legione Valahica sub Carlo Barone Enzenbergio*, în rev. „Arhiva Someșană”, nr. 3, Năsăud, 1925, pp.39-66.
26. Boca, Pompei, *Cu privire la conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 2/1973-1974, Năsăud, pp.178-184.
27. Bunea, Ioan, *Un martir al „Legii Românești”: Tănase Todoran din Bichigiul*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, pp.177-181.
28. Catone, Valeriu, *Onomastica*, în vol. „Salva- repere monografice”, coord. Ana Filip și Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, pp. 197-209.
29. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Mesaj la canonizarea Sfinților năsăudeni*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 3.
30. Drăgoi, Macarie Marius, *Un martir al Bisericii străbune: Tănase Todoran din Bichigiul Năsăudului*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania

- secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, pp. 205-209.
31. Gheorghiuță, Mihai, *Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud*, în revista „Arhiva Someșană”, seria a III-a, nr. 3, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2004, pp. 417-437.
  32. Ivanov, Bogdan, *Martiri năsăudeni trecuți în rândul sfinților*, în rev. „Renașterea”, anul XIX, nr. 5 (217)/2008, p. 3.
  33. Man, Dorel, *Pilda unei jertfe pentru neam și credința strămoșească*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, pp.199-205.
  34. Idem, *Fapta lui Tănase Todoran din anul 1763 în conștiința urmașilor: o scrisoare document din anul 1887 privind revolta de la Salva*, în revista „Studia Universitas Babeș Bolyai- Theologia Ortodoxa”, Cluj-Napoca, nr 1/2006, pp. 175-187.
  35. Mizgan, Ioan Alexandru, *Tănase Todoran din Bichigiu Năsăudului, un martir al neamului și al legii românești*, în vol. „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, coordonatori: Dorel Man și Flore Pop, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, pp.181-195.
  36. Piciu, Dionisie, *Istoricul Salvei*, în vol. „Salva- repere monografice”, coord. Ana Filip și Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, pp. 59-102.
  37. Șotropa, Virgil, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 24, Năsăud, 1938, pp. 1-130.
  38. Idem, *Istoricul districtului năsăudean*, în rev.„Arhiva Someșană”, nr.9, Năsăud, 1928, pp. 1-65.
  39. Idem, *Comandanții districtului grăniceresc năsăudean*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 28, Năsăud, 1940, pp. 92-102.
  40. Verzea, maiorul V., *Vitejia ostașilor români din Austro-Ungaria și Armata României sub marele căpitan*, în rev. „Luceafărul”, (anul V), nr. 13-16/1906, pp. 345-349.

CUPRINS

1.Introducere	2
2.Contextul istorico-religios al revoltei de la Salva	3
2.1. Apariția uniației	3
2.2. Apariția uniaticismului în Transilvania	4
2.3. Înființarea regimentului grăniceresc de la Năsăud	6
3) Răscola de la Salva	10
3.1. Viața lui Tănase Todoran până la răscoală	10
3.2. Desfășurarea revoltei	13
3.3. Urmările răscoalei	16
3.4. Canonizarea	18
4. Concluzii	20
BIBLIOGRAFIE	22
CUPRINS	26